

MEDIACJE ROZWODOWE: CO ZYSKUJE DZIECKO?

Hanna Przybyła-Basista
Uniwersytet Śląski

Wybrane tezy referatu

I. Definicja mediacji

Mediacje generalnie mają długą historię i są od wieków osadzone w tradycji różnych kultur. Jednak jako profesjonalna metoda pracy zastosowana w sytuacji rozwodzącego się małżeństwa, mediacje funkcjonują stosunkowo od niedawna. Metoda ta wyrosła z analizy skutków procesu sądowego dla poszczególnych członków rozpadającego się systemu rodzinnego.

Przez mediację najczęściej rozumie się pośredniczenie w sporze mające na celu pomoc (dwóm lub więcej) stronom w osiągnięciu wspólnego porozumienia (Pruitt, Kressel, 1985; Wall, Lynn, 1993). Bardziej precyzyjna, zawierająca więcej szczegółów jest definicja podana przez Christophera W. Moore'a. Autor ten stwierdza, że mediacja jest interwencją w toczące się negocjacje lub konflikt podjętą przez akceptowaną trzecią stronę, która nie ma autorytatywnej władzy pozwalającej na podjęcie decyzji rozstrzygającej spór lecz pomaga stronom w dobrowolnym osiąganiu przez nie wzajemnie akceptowanego porozumienia w kwestiach spornych (Moore 1996, s.15). W świetle tej definicji jasno jest określona rola mediatora jako osoby niezaangażowanej bezpośrednio w spór, bezstronnej, biegłej w warsztacie kierowania konfliktem lecz nie ingerującej w sam przedmiot umów. To strony mają podjąć wzajemne zobowiązania i być odpowiedzialne za ich dotrzymanie. Do zadań mediatora należy natomiast: ułatwianie komunikacji, pomoc w uświadamianiu praw każdej ze stron konfliktu, dostarczanie technik pomocnych podczas rozwiązywania sporu, formalne przewodniczenie sesjom, edukacja, eksploracja problemu, sprawdzanie realności propozycji, poszerzanie źródeł informacji poprzez kontakt z ekspertami, inicjowanie i kierowanie negocjacjami (Moore, 1996).

II. Rodzaje spraw podlegające mediacjom rodzinnym

Mediacjom podlegają następujące rodzaje spraw:

- sprawy konfliktowe wynikające z sytuacji rozwodowej lub separacji małżonków
- sprawy opiekuńcze – ustalenia dotyczące: zasad sprawowania opieki nad dzieckiem, decyzji o miejscu zamieszkania dziecka; regulacji kontaktów z rodzicem nie mieszkającym na stałe z dzieckiem; wysokości alimentów i zasad płatności
- problemy rodzinne wynikające z posiadania rodziców w wieku starszym
- adopcje

- konflikty rodzinne charakterystyczne dla powtórnych związków małżeńskich, rodzin zrekonstruowanych
- kontrakty przedślubne

Najczęstszą grupą problemów rozwiązywanych na świecie przy pomocy mediacji są konflikty związane z rozwodem, w szczególności obejmujące spory o dzieci. Dla tej grupy mediacji małżeńskich powstał nawet osobny termin - "mediacje rozwodowe" (divorce mediation). *Mediacje rozwodowe* dotyczą sytuacji, w której małżonkowie podjęli już decyzje o prawnym zakończeniu małżeństwa bądź biorą pod uwagę podjęcie takiej decyzji (por. Przybyła-Basista, 2002).

III. Zalety mediacji rodzinnych

Rosenberg (1992) wylicza zalety systemu rodzinnych mediacji obligatoryjnych powołując się na wyniki badań: (1) rodzice uczestniczący w mediacjach byli dwukrotnie bardziej zadowoleni z wyników zawartego przez siebie porozumienia w porównaniu z rodzicami nie uczestniczącymi w mediacjach; (2) porozumienia mediacyjne były bardziej przestrzegane niż zalecenia zawarte w postanowieniach sądu; (3) rodzice uczestniczący w procesie mediacji twierdzili, że mediacje pomogły im lepiej skoncentrować się na potrzebach dzieci; (4) mediacje w porównaniu z dochodzeniem do rozstrzygnięć na drodze sądowej częściej pomagały polepszyć kontakty pomiędzy rodzicami; (5) mediacje pomagały stronom zaoszczędzić pieniądze na kosztach trwania procesu sądowego (w porównaniu z wydatkami ponoszonymi przez rodziców tradycyjnie walczących o dziecko w sądzie), jednocześnie pozwalając stronom poświęcić więcej czasu na rozważenie swoich problemów.

Do niewątpliwie ważnych korzyści, jakie może odnieść dziecko z faktu uczestniczenia rodziców w procesie mediacji należy wzrost poczucia stabilizacji, bezpieczeństwa i nadziei na dobre relacje z każdym z rodziców. Mediator stara się zwracać szczególną uwagę na potrzeby dziecka, dzięki czemu rodzicom łatwiej o uświadomienie ich sobie. Jest to istotne, gdyż sytuacja separacji i rozwodu sprzyja koncentracji rodziców na sobie, swoich emocjach i prowadzonej walce. Doświadczanie silnych emocji, w szczególności złości bądź smutku, stanowi dla wielu rodziców poważny kłopot w wypełnianiu ról rodzicielskich (por.: Wallerstein, Blakeslee, 2005; a także: Przybyła-Basista, 2004). W trakcie procesu mediacji rodzice mogą liczyć na wsparcie ze strony mediatora w uświadamianiu im zadań, które mogłyby ułatwić dzieciom zrozumienie sytuacji rozwodu i pogodzenie się z nią. Mediator pomaga w wypracowaniu zasad współpracy pomiędzy rodzicami.

IV. Rozwój praktyki mediacyjnej w Polsce w sprawach rodzinnych

Choć w Polsce mediacje rodzinne są ciągle jeszcze w początkowej fazie rozwoju to sytuacja w ostatnich dwóch latach, a w szczególności ostatnich miesiącach zaczęła się istotnie zmieniać. W 2004 roku rozpoczęły się prace przygotowawcze w Sejmie mające na celu wprowadzenie zmian legislacyjnych niezbędnych dla zbudowania podstaw prawnych praktyki mediacyjnej w Polsce. Prace te dobiegły końca. Sejm uchwalił już odpowiednią ustawę, która wejdzie w życie z dniem 10 grudnia 2005 roku.

Wejście w życie ustawy zintensyfikowało działalność Ministerstwa Sprawiedliwości oraz różnych stowarzyszeń zainteresowanych popularyzacją pozasądowych dróg rozwiązywania sporów oraz dbałością o ich jakość. Ostatnio została powołana Społeczna Rada ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości (Zarządzenie nr 55/05/DNWO z dn. 1.08.2005). Rada jest ciałem doradczym Ministra Sprawiedliwości i w jej skład wchodzi 20 członków reprezentantów organizacji pozarządowych (m.in. Stowarzyszenia Sędziów Rodzinnych, Stowarzyszenia Mediatorów Rodzinnych, Polskiego Centrum Mediacji, itp.). Do zadań Społecznej Rady będzie należało m.in. opracowanie standardów postępowania mediatora i prowadzenia mediacji, opracowanie standardów szkolenia, kodeksu etyki, stworzenia platformy porozumiewania się mediatorów specjalizujących się w różnych dziedzinach mediacji.

Grunt dla rozwoju specjalności w dziedzinie mediacji rodzinnych tworzył się już od pewnego czasu, a z chwilą wprowadzenia w grudniu 2005 roku podwalin prawnych będzie się umacniał.

V. Ocena efektów programu eksperymentalnego w zakresie mediacji rodzinnych w Polsce

Powszechnie sądzi się, że występowanie małżonków jako przeciwników w sądzie jest złe dla nich samych, złe dla nich jako rodziców, którzy nadal powinni tworzyć wzajemnie uzupełniające się środowisko wychowawcze dla dziecka, ale przede wszystkim złe dla ich dzieci. Częstym rezultatem procesu sądowego jest subiektywne przekonanie stron o niesprawiedliwości postanowienia sądu.

Powyższe obserwacje były powodem, dla którego mediacjami rodzinnymi zainteresowali się profesjonaliści zajmujący się pomocą w rozwiązywaniu konfliktów, a ich inicjatywy z czasem uzyskiwały wsparcie ze strony rządów. Podobnie było i w Polsce. W latach 2000-2002 przeprowadzony został przez autorkę niniejszego referatu eksperymentalny program badawczy nt. mediacji rodzinnych, który uzyskał akceptację i poparcie ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości.

Wzięło w nim udział 24 psychologów i pedagogów z Rodzinnych Ośrodków Diagnostyczno-Konsultacyjnych z terenu całego kraju. Zostali oni specjalnie przeszkoleni w zakresie prowadzenia mediacji rodzinnych uczestnicząc ogółem w 180-godzinny cykl szkoleniowy pod kierunkiem dr H. Przybyły-Basisty. Te przygotowania były ważnym punktem dbałości o jakość usług mediacyjnych.

W programie eksperymentalnym uczestniczyło 86 par małżeńskich, które zdecydowały się na udział w procesie mediacji rodzinnych i porównawczo 80 par, które nie wyraziły takiej zgody. Wyniki procesu mediacji rozwodowych zostały poddane ocenie z uwzględnieniem trzech różnych perspektyw. Przede wszystkim chodziło o obiektywną ocenę stopnia skuteczności procesu mediacji, gdzie podstawowym wskaźnikiem było zawarcie bądź niezawarcie porozumienia. Ponadto, uwzględniono ocenę procesu mediacji przez mediatora oraz subiektywną ocenę zadowolenia małżonków z udziału w mediacjach. Te trzy perspektywy pozwalają na głębsze zrozumienie złożoności procesu mediacji i jej wpływu na końcowe rezultaty.

Wskaźnik zawartych porozumień mediacyjnych był dość wysoki (73,3%), co świadczyło o zakończeniu większości mediacji sukcesem i dojściu par do porozumienia. Wynik ten jest zbieżny z doniesieniami badaczy zagranicznych, którzy uzyskiwali wskaźniki porozumień od 50 do 80 procent. Najwięcej skutecznych mediacji pomiędzy rozwodzącymi się małżonkami odnotowano w sprawach związanych z dziećmi. Mediatorzy przeważnie prowadzili około trzech, czterech sesji. Zdecydowana większość małżonków wyrażała zadowolenie z powodu uczestnictwa w mediacjach. Wśród klientów mediacji skutecznych, aż 90% osób było bardzo zadowolonych lub zadowolonych. Co ciekawe, w przypadku mediacji nieskutecznych również ponad połowa małżonków (55,2%) była zadowolona z mediacji. Znaczącym czynnikiem decydującym o zadowoleniu klientów z mediacji było poczucie bycia zrozumianym. Ponadto, wielu uczestników mediacji doceniało korzyści płynące z możliwości podjęcia rozmów w warunkach kontrolowanych przez mediatora.

Bibliografia

- Moore Ch.W., 1996: The mediation process. Practical strategies for resolving conflict. Jossey-Bass Publishers. San Francisco.
- Pruitt D.G., Kressel K., 1985: The mediation of social conflict: An introduction. "Journal of Social Issues", Vol. 41, No 2, pp. 1-10.
- Przybyła-Basista, H. (2002). Proces mediacji rodzinnych – od teorii do praktyki, *Mediator*, nr 21, 5-23.
- Przybyła-Basista, H. (2004). Rozwiązywanie konfliktów przez pary małżeńskie w sytuacji rozwodowej. W: K. Popiołek (red.), *Kryzysy, katastrofy, kataklizmy. T.II. Zjawiska współczesnej cywilizacji*. Poznań, Wydawca Stowarzyszenie Psychologia i Architektura, s. 175-189.
- Rosenberg J.D., 1992: In defense of mediation. "Family and Conciliation Courts Review", vol. 30, no. 4, 422-467.

- Wall J.A. Jr., Lynn A., 1993: Mediation. A current review. *"Journal of Conflict Resolution"*, Vol. 37, No. 1, pp. 160-194.
- Wallerstein J.S., Blakeslee, S., 2005: *Rozwód, a co z dziećmi?* Poznań: Zysk i S-ka Wydawnictwo.

Nota o autorze. Dr Hanna Przybyła-Basista jest psychologiem, pracownikiem Katedry Psychologii Klinicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Jej zainteresowanie problematyką mediacji rodzinnych ma podwójny rodowód: badawczy i praktyczny. Z jednej strony wynikają z wieloletniej pracy naukowej autorki w tej dziedzinie, z drugiej zaś – mają swoją genezę w jej doświadczeniach zawodowych jako psychologa praktyka, terapeuty. Od lat dziewięćdziesiątych konsekwentnie zbierała doświadczenia pozwalające na rozwijanie praktyki mediatora rodzinnego. Hanna Przybyła-Basista jest członkiem *World Mediation Forum*, członkiem Komitetu Standardów Europejskiego Forum Mediacji Rodzinnych (*European Forum on Family Mediation Training and Research*) oraz reprezentuje Polskę w tym Forum. Jest członkiem założycielem oraz członkiem zarządu Stowarzyszenia Mediatorów Rodzinnych w Polsce. Jest też autorką licznych publikacji z zakresu mediacji rodzinnych, prowadzi szkolenia i superwizje (m.in. we współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości). W ramach wspierania rozwoju praktyki mediacji rodzinnych prowadzi na Śląsku grupę szkoleniową, której program spełnia wymagania stawiane przez Europejskie Forum Mediacji Rodzinnych. Adres mailowy: przybyla@us.edu.pl